

Historie novoborské muniční výroby

(6. část)

Autor: Marcel Pištěk

Základním zdrojem informací pro vytvoření 6. části byly materiály ze Státního oblastního archivu v Litoměřicích, Moravského zemského archivu a Archivu bezpečnostních složek v Brně, podnikového archivu ZPA, n. p. Nový Bor, internetu, historických a odborných publikací. Zdroje informací, jako názvy publikací a internetové stránky, budou uvedeny na konci tohoto dílu.

Zvláště chci poděkovat všem pamětníkům, se kterými jsem se osobně sešel a kteří mi poskytli informace o historii Nového Boru a místní muniční výrobě. Jedná se především o tyto osoby:

- **Jaroslav Hloušek** – ve vojenské a civilní výrobě pracoval od roku 1942, nejprve na pozici soustružníka a potom jako technolog výroby,
- **Vladislav Jindra** – historik a kronikář města Nový Bor,
- **Miloslav Smetana** – po válce pracoval ve vojenské a civilní výrobě jako technolog výroby,
- **Zdenek Pražák** – ve vojenské a civilní výrobě pracoval od poloviny 70. let,
- **Otto Pfeifer** – ve vojenské a civilní výrobě pracoval nejprve jako nástrojář, a potom jako konstruktér,
- **Tadeáš Zatloukal** – po válce pracoval ve vojenské a civilní výrobě jako technolog výroby.

V tomto článku se objevují kopie originálních fotografií nebo dokumentů, které neslouží k propagaci komunismu, ale jako doklad k prokázání reality tehdejší doby.

Vznik Novoborských strojíren, n. p.

Jako samostatný podnik byl ustanoven zřizovacím výměrem ministra všeobecného strojírenství č. 171 ze dne 15. prosince 1952. Oficiální název podniku, který vznikl k 1. lednu 1953, byl **Novoborské strojírny, n. p. Nový Bor**. Samostatným podnikem, spadajícím přímo pod ministerstvo všeobecného strojírenství, byl až do 31. března 1958. Po celou dobu byl ředitelem podniku Josef Chalíkov.

Muniční výroba, nazývaná jako **speciální**, pokračovala v novoborském podniku na základě požadavků ministerstva národní obrany z předchozího období a do konce roku 1954 tvořila hlavní náplň produkce. Zahrnovala výrobu zapalovačů, rozněcovačů, zápalkových šroubů a ostatních komponentů munice. Jako samostatný podnik obdržel muniční kód **avm**.

Zápis národního podniku, 14. III. 1953
Do podnikového rejstříku lidového soudu v Liberci, oddělu Pn vložka 141
bylo zapádnuto: PŘÍKAZ JUD.

Název podniku:	Novoborské strojírny, národní podnik.
Sídlo podniku:	Nový Bor.
Zastupování:	Národní podnik zastupuje navenek ředitel nebo jeho zástupce.
Podpisování:	K vytištěnému nebo kykologi napsanému názvu podniku připojí svůj podpis ředitel s dodatkem "ředitel", nebo jeho zástupce s dodatkem "zástupce ředitele".
Data o zřízení podniku:	Národní podnik byl zřízen zřizovacím výměrem ministra všeobecného strojírenství č. 171 ze dne 15. prosince 1952 zn.: M/3538/52.
První vedení:	Zatímčím vedením podniku byl pověřen Josef Chalíkov v Novém Boru, Žižkova 377, který zastupuje podnik samostatně a podepisuje za něj tak, že k vytištěnému nebo kykologi napsanému názvu podniku připojí svůj podpis s dodatkem "ředitel prozatímčím vedením pověřený".
Zástupci podniku. Ředitelé jsou:	Leopold Stošek, hlavní inženýr, bytem v Novém Boru, ul. Svatopluka Čecha, Ing. Miroslav Lukáš, obchodně-administrativní vedoucí, bytem v Novém Boru, Smetanova ul. čp. 521
Den vzniku:	Dnem vzniku národního podniku jest 1. leden 1953.

Lidový soud v Liberci, odd. 7.,
dne 9. března 1953.

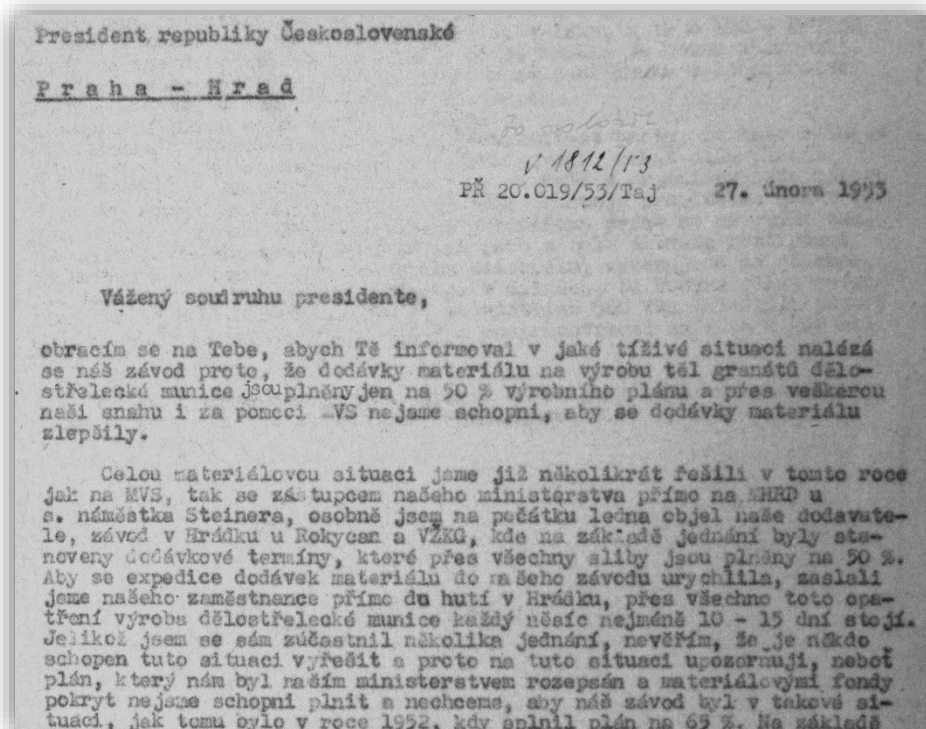
Za správnost stejnopisu
vedoucí úřed. oddělení: Ladislav Havlíček v. r.

Od roku 1955 se postupně do výrobního programu vracel civilní sortiment. Civilní výrobky a jejich balení byly opatřeny novými logy podniku, používanými do konce 60. let.

Proč došlo k osamostatnění podniku?

Od počátku znovuoobnovení muniční výroby v roce 1949 se nadřizené složky z Plzně a poté z Adamova potýkaly s velkými problémy v plánování a materiálovém zabezpečení výroby. Plán produkce byl do roku 1952 splněn maximálně na 65 %. Nevyhovující stav donutil ředitele Adamovských strojírny Kyzlinka napsat písemnou stížnost prezidentovi republiky.

Kopie části stížnosti prezidentovi republiky

Společně s tím nastaly problémy v jednání mezi ředitelstvem v Adamově a zaměstnanci novoborského podniku. Neshody v plánování a výrobě eskalovaly ve zveřejnění problémů podniku v regionálním tisku.

Když soudruh ministr Gustav Kliment ve svém referátu mluvil o strojírenství, zmínil se také o Škodovce v Novém Boru, která má ústředí v Brněnském kraji. Spolu práce a spojení našeho závodu s ústředím není dobrá. I zde se projevuje zhoubná Šlingova činnost, která směřovala k záměrnému poškozování našeho národního hospodářství. S neodpovědnou prací jsme se setkali na mnoha úsecích. Na příklad časté měnění výrobních úkolů po rozepsání výrobního programu mělo za následek, že v našem závodě nebyla ustálena výroba tak, aby zaměstnanci na pevně stanoveném druhu získali zkušenosti, praxi, rozvíjeli nové lepší pracovní způsoby a tak snadněji plnili výrobní plán.

Kromě toho ústředí našeho národního podniku požaduje od nás obráběcí stroje, které prý nevyužíváme. I toto počínání je záměrné. Ještě dnes nemáme v provozu li-

sovnu. Na poradě, svolané podnikovým ředitelstvem do Adamova, podnikový ředitel prohlásil, že plánuje zřízení ústřední nářadovny a ústřední výchovu učňů v Adamově.

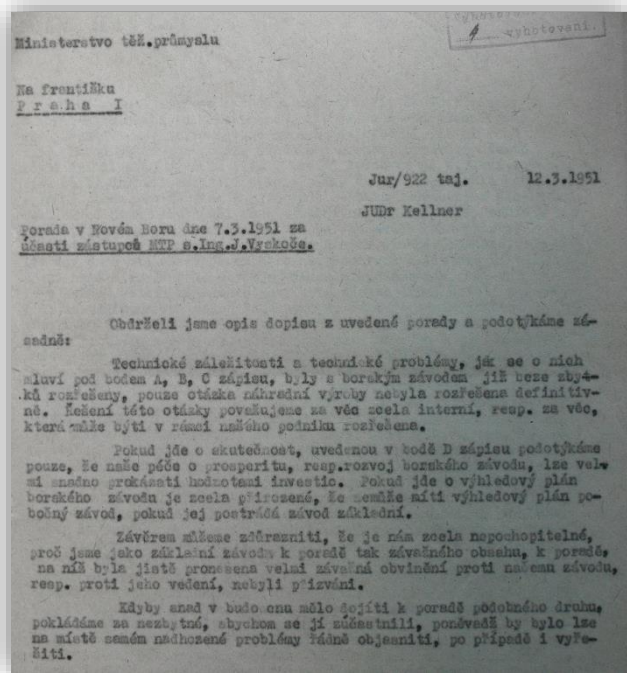
S tím my, v Novém Boru, nesouhlasíme, protože to znamená přestěhování naší nářadovny a našeho výchovného střediska učňů. Nářadovna v Novém Boru je moderně zařízena, má dostatečný počet strojů a je schopna plnit úkoly, které jsou na ni kladeny. Její přestěhování by mělo za následek, že odborní pracovníci, kteří tu pracují, by se museli z Nového Boru odstěhovat.

Výchova učňů v Novém Boru je vzorná, což samo ústředí přiznává. Učňové plní závazky, které dopisem oznámili prezidentu republiky soudruhu Klementu Gottwaldovi. Pět z našich učňů ukončilo učební dobu za dva roky. Kdyby nám ústředí vzalo výchovu učňů, ztratili bychom možnost vy-

chovávat si vlastní odborné kádry, které doplňují stav zaměstnanců v závodě.

Toto počínání ústředí nás utvrzuje v tom, že generální ředitelství v Adamově nemá zájem, aby závod v Novém Boru dobře pracoval a plnil pětiletý plán. Přestěhování strojů a výchovy učňů jsme nepřipustili a proto vedoucí závodu soudruh Sochor měl být ze své funkce odvolán. Jako důvod bylo uvedeno, že neuposlechl rozkazu podnikového ředitele a nedokázal přesvědčit zaměstnance v našem závodě o důležitosti převozu strojů do Adamova.

Tyto snahy ústředního ředitelství nemají dobrý vliv na pracovní morálku. Krajský výbor strany se zabýval problémy našeho závodu v Novém Boru a po odhalení Šlinga a jeho pomahačů, jistě dojde k nápravě a náš závod se stane ještě platnějším pomocníkem při výstavbě socialismu.

Celý problém se následně řešil až na poslanecké půdě, kde poslanec liberecké frakce KSČ František Plechatý veřejně kritizoval stav výroby v Novém Boru.

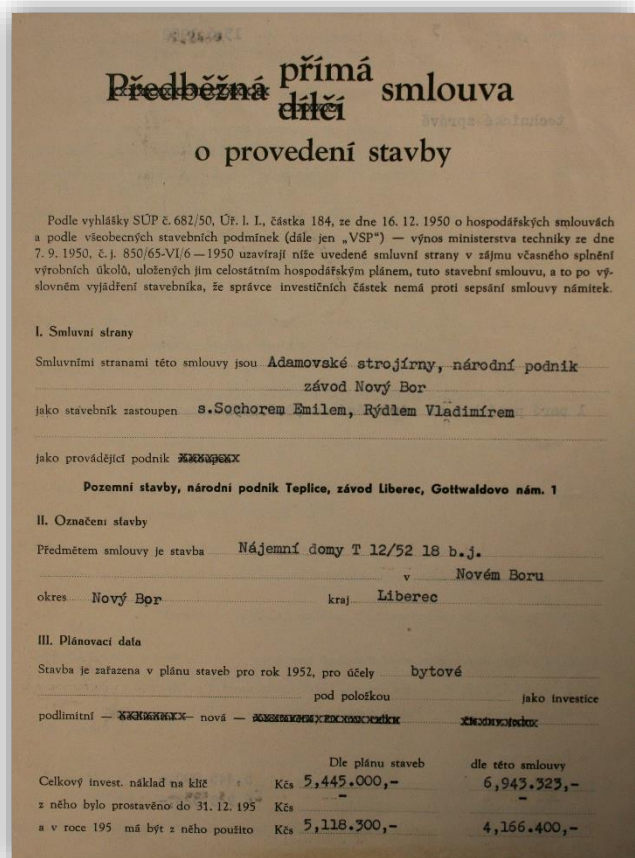
Jak už jsem uvedl v předchozích dílech, vedoucí představitelé novoborského podniku měli určitou protekci u některých vládních představitelů, především ministrů Klimenta a Kopeckého. V březnu 1951 proběhla v Novém Boru porada za účasti náměstka ministra těžkého průmyslu. I když se stav v plánování a výrobě zlepšil, vzájemná nedůvěra mezi adamovským a novoborským vedením nadále přetrvávala.

Myslím si, že výše uvedené skutečnosti vedly k následnému odebrání novoborského provozu z podřízenosti Adamovských strojírén a k jeho osamostatnění.

Počet zaměstnanců v letech 1953-1958

V průběhu let 1953-1958 se počet zaměstnanců zvyšoval spolu s množstvím výrobního sortimentu. Navýšil se i počet zaměstnanců v nedělnických profesích, zabezpečujících nejen ekonomický a personální chod podniku, ale i kulturní a společenské dění ve městě. V první polovině 50. let procházel podnik krizí v zabezpečení bydlení pro rodiny zaměstnanců. V roce 1954 byl pro závod dostavěn a předán do užívání první dům s 18 bytovými jednotkami. Krátce nato byly postaveny další, nacházející se na ulici Wolkera.

Do pracovního poměru byly stále více nasazovány i osoby mladší 18 let, proškolené učňovským střediskem. Osnova učebního plánu mladistvých se skládala z teoretické a praktické části. Teorie obsahovala bezpečnost práce, matematiku, speciální technologii, nauku o materiálu a technické kreslení. Praktický odborný výcvik byl vykonáván se školiteli a vybranými zaměstnanci závodu. Po nástupu do pracovního poměru měli zaměstnanci do své plnoletosti určitá omezení, jako byl např. zákaz práce s výbušninami nebo práce v nočním provozu.

Opis smlouvy o stavbě bytového domu

rok	1953	1954	1955	1956	1957	1958
počet dělníků	927	955	908	974	1169	1205
počet všech zaměstnanců	1143	1203	1229	1302	1535	1526

V roce 1954 se stal v provozu galvanizace smrtelný úraz zaměstnanec. Důvodem byl velmi špatný technický stav samotného provozu a hrubé porušení bezpečnosti na pracovišti. Ihned poté byl realizován plán na vybudování nové budovy povrchové ochrany materiálu. Kompletně postavena a schválena do používání byla až v roce 1962.

Speciální výroba v Novoborských strojírnách, n. p.

Podnik pokračoval v plnění plánu speciální (muniční) výroby započaté v roce 1950. V letech 1953 a 1954 tvořila speciální výroba 100 % výrobního programu. Od roku 1955 se díky návratu civilní produkce výroba muničních součástí snížila na 90 %, v roce 1956 na 83 % a v roce 1957 na 71 %. V roce 1958 dosáhl objem civilní výroby 69 % z celkové produkce.

Ženijní rozněcovač Ro-1

Hlavní náplní speciální výroby byla opět produkce iniciátorů dělostřelecké a ženijní munice. Od roku 1954 ale přibýly zakázky na výrobu zapalovačů letecké munice. Až do roku 1954 tvořil největší počet vyrobených kusů ze všech iniciátorů ženijní rozněcovač **Ro-1**. Výroba byla zahájena ještě pod adamovským vedením v roce 1950. Celková hodnota vyrobených kusů (včetně balení) byla vyčíslena na 5 366 000 Kčs.

85mm náboj čs. výroby s tříštivou střelou a zapalovačem KTM-1, hermetické balení KTM-1

Od roku 1956 se v podniku vyráběly československé zapalovače **nz-10bv**. Používaly se pro tříštivě-trhavé střely československé výroby, u kterých závit pro zapalovač (whitworth) a plnění trhavinou byly uzpůsobeny pro zaměnitelnost se sovětskými zapalovači řady RGM. Celkový objem produkce dosáhl do roku 1959, kdy se jejich výroba ukončila, 554 000 Kčs.

Zapalovače nz-10bv, mz-30/31-P a mz-31

V letech 1953-1957 probíhala výroba dělostřeleckých zapalovačů minometné munice československé konstrukce **mz-30/31-P** a **mz-31**. Používaly se pro 120mm tříštivě-trhavé dělostřelecké miny československé výroby. První typ byl opatřen metrickým závitem a používal se pro starší typy min s lisovanými těly. Nahrazoval zapalovače škodovácké konstrukce MpZ-36 a novější typ mz-30, u kterého nárazové ústrojí vykazovalo při střelbě z minometu závady. Druhý typ se používal pro lité miny, opatřené whitworthovým závitem pro zaměnitelnost se sovětskými zapalovači řady GVMZ. Celkový objem výroby obou typů kusů dosáhl hodnoty 434 000 Kčs.

Společně s výše uvedenou produkcí se v letech 1954-1955 vyráběly dělostřelecké minometné zapalovače **mz-35/36-P** a **mz-36** pro 82mm tříštivé a dýmové miny československé výroby. Obdobně jako u předchozích typů byl konstrukční rozdíl v celkovém tvaru těla zapalovače a pouzdra počínové náplně a v druhu závitu. Výroba zapalovačů mz-36, které byly zaměnitelné se sovětskými zapalovači, byla realizována ještě v první polovině roku 1958. Bylo to krátce před začleněním novoborského provozu do VHJ Adamov. Celkový objem vyrobených mz-35/36 dosáhl ceny 472 000 Kčs a mz-36 ceny 1 042 000 Kčs.

Zapalovače mz-35/36-P a mz-36

Zapalovače mz-30/31-P a mz-35/36-P byly ve skutečnosti přelaborované varianty původních typů mz-30, popř. mz-30a a mz-35, popř. mz-35b. Zapalovače mz-31 a mz-36 byly novými výrobky.

Pro 130mm raketometnou munici čs. konstrukce se vyráběly v letech 1954-1956 zapalovače **nz-60v**, které od roku 1957 nahradil nový typ **nz-62v**. Celkový objem vyrobených nz-60v dosáhl hodnoty 337 000 Kčs. Zapalovač nz-62v se vyráběl s určitými přestávkami až do roku 1972. Celkový objem vyrobených kusů od roku 1957 dosáhl ceny 383 000 Kčs.

Výrobu dělostřeleckých zapalovačů druhé poloviny 50. let v Novém Boru doplnila **montáž zapalovačů nz-20**, používaných u starších typů 57mm tříštivých svítících střel protiletadlové munice československé konstrukce. Zakázka, která byla realizována pouze v roce 1957, dosáhla celkové hodnoty pouze 10 000 Kčs. Pro svoji nerentabilitu se od další produkce odstoupilo.

Novým sortimentem, který rozšířil výrobu iniciátorů, byly letecké pumové zapalovače sovětské konstrukce, určené v době produkce pro kontejnerovou munici. Zapalovače **AM-A** a **AVŠ-2** pro tříštivé pumy řady AO a zapalovače **AM-B** pro zápalné pumy řady ZAB-2,5. Zapalovače AM-A se vyráběly v letech 1955-1956 a 1958-1959 v celkové hodnotě 143 000 Kčs. Zapalovače AM-B se vyráběly v letech 1954-1955 v celkové částce 222 000 Kčs. Zapalovače AVŠ-2 se vyráběly v letech 1957-1958 v omezeném množství, a to pouze ve výši 15 000 Kčs.

Zapalovače AM-A a AM-B a jejich hermetické balení

Zpoždovače pro zapalovače nz-10bv, mz-30/31-P, mz-31 a nz-62v si novoborský provoz vyráběl sám. Protože se jednalo o pracoviště, kde se laboroval černý prach do pouzdra zpoždovače lisováním, kladly se vysoké nároky na bezpečnost práce. Např. maximální obložnost materiálu pro výrobu zpoždovačů pro mz-31 byla do 200 kusů. Zaměstnanci byli rozděleni do sedmi podpracovišť pro jednotlivé kroky výroby, jako bylo např. vážení prachu, vkládání prachu do pouzdra, lisování pod různými tlaky apod. Pravidelné kontroly byly zaměřeny i na druh a čistotu oděvu a obuvi zaměstnance. Hrubým porušením bezpečnosti práce bylo použití pracovního oděvu z předchozího dne.

Plastové komponenty použité v zapalovačích, rozněcovačích a zápalkových šroubech si vyráběl podnik opět svépomocí. K tomuto účelu byl zakoupen v polovině 50. let stroj pro tváření plastů. Do té doby byly hlavními dodavateli pobočné závody národního podniku PLASTIMAT Liberec.

Všechny uvedené zapalovače se na základě příkazu ministra všeobecného strojírenství vyráběly v Novém Boru jako tzv. polostré, tj. že neobsahovaly rozbušku, počínovou trhavou náplň, příp. další trhaviny ve formě přenosových detonujících součástí. Chybějící výbušné komponenty byly doplněny v ostatních muničních provozech na území bývalého Československa, především v ZVS Dubnica nad Váhom. Subdodavateli roznětek do zapalovačů byly Blanické strojírny, n. p. Vlašim. Výbušné komponenty zpoždovačů (především černý prach typu „V“ a „VZ“) dodávala Synthesia, n. p. Semtín.

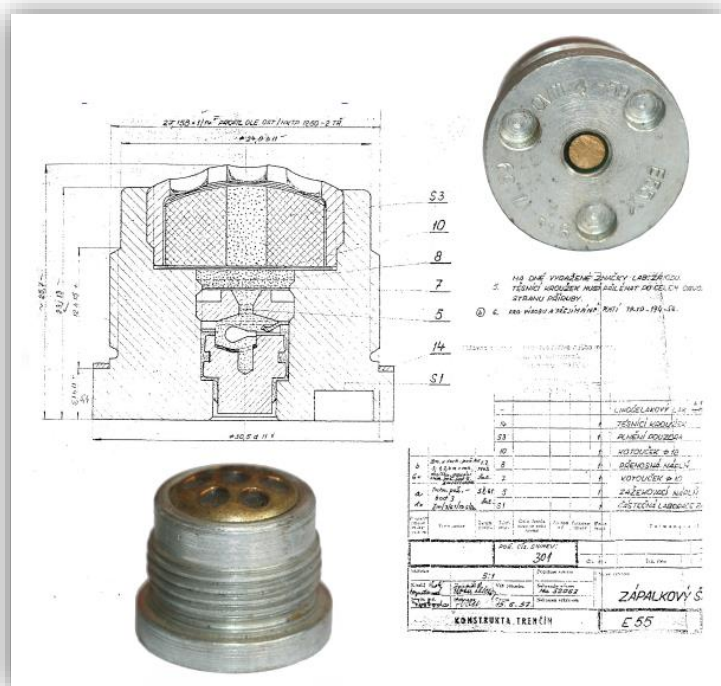

ZR-11

Mezi specifickou a typově omezenou výrobou iniciátorů v novoborském provozu lze zařadit produkci mechanických (perkusních) a elektrických zápalkových šroubů. Jejich výroba byla zahájena už počátkem 50. let. Klasickým představitelem byl zážehový šroub **ZR-1**, vyráběný do konce roku 1953, který od následujícího roku nahradil nový typ s označením **ZR-11**. Používal se jako zážehovač raketových motorů 130mm raketometných stěl československé konstrukce. Od roku 1954 do roku 1972, kdy se výroba ZR-11 ukončila, dosáhl celkový objem vyrobených kusů částky 1 442 000 Kčs. Zážehový šroub ZR-11 a zapalovač nz-62v byly nejdéle vyráběným muničním výrobkem Novoborských strojíren.

V letech 1956 až 1961 byl druhým v celkovém objemu výroby v hodnotě 500 000 Kčs elektrický zápalkový šroub **E-55**. Používal se pro nově zavedenou 57mm protiletadlovou munici československé konstrukce.

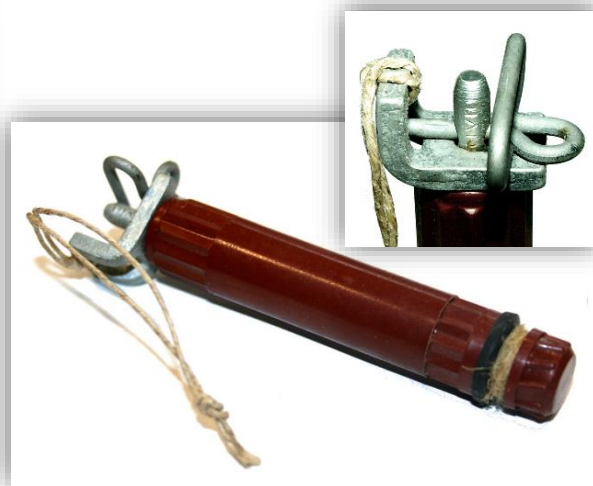
Ve velmi omezeném množství se vyráběly šrouby **E 48 M** a **C 12/50**. V případě C12/50 byla pouze pro rok 1957 znovuobnovena výroba v celkové výši 12 000 Kčs. Zápalkové šrouby E 48 M se vyráběly jen v letech 1954 a 1957, a to v celkovém objemu 19 000 Kčs.

Zápalkový šroub E-55

Finálními produkty novoborské muniční výroby druhé poloviny 50. let byly nové typy ženijních nástrahových rozněcovačů **Ro-4** a **Ro-10**. Ro-4 se vyráběly v letech 1954-1955 v celkovém objemu výroby 90 000 Kčs. Podle pamětníků byl autorem konečného tvaru rozněcovače Ro-4 Jaromír Trojan, zaměstnanec Novoborských strojřen. Rozněcovač Ro-10 se vyráběl v letech 1957-1958 v celkové výši 19 500 Kčs. Obdobně jako u zapalovačů se všechny plastové komponenty rozněcovačů vytvářely už na nově nakoupeném stroji. Subdodavateli zápalek č. VII pro Ro-10 byly Blanické strojířny, n. p. Vlašim.

Ženijní rozněcovače Ro-4 a Ro-10

Civilní výroba v letech 1953-1958

Poté, co v roce 1953 Stalin zemřel, došlo k omezení výzbrojních programů. V roce 1954 se snížily požadavky ministerstva národní obrany a exportní zakázky do spřátelených zemí. Bohužel v podnicích závislých na zbrojních dodávkách docházelo k ekonomickým potížím z důvodu snížení vytíženosti zaměstnanců až na 15 % (Blanické strojířny, Vlašim). Protože bylo nutné zajistit práci pro 15 až 16 tisíc osob, politické byro ÚV KSČ uložilo jednotlivým ministrům zavést co nejrychleji do zbrojních podniků doplňující výrobní programy zaměřené zejména na výrobu spotřebního zboží.

Složitost přechodu na civilní výrobu komplikoval samotný postup v sestavování plánu a také nedostatek surovin a obráběcích strojů. Ve snaze zachovat výrobní charakter závodů byla navrhována výroba, o níž často pro případnou změnu výrobního programu nebyl zájem. Rozpor mezi plánovanými výkony zbrojovek a jejich skutečným využitím a kolísání požadavků v jednotlivých obdobích znásobovalo ekonomické ztráty vyvolané zbrojením na počátku 50. let. Zavádění civilní výroby do těchto závodů je pouze zmírnilo.

Obdobné situaci byly vystaveny i Novoborské strojířny, n. p. Protože podnik už jednou tímto problémem prošel po skončení války, zasáhla krize ve výrobě podnik jen částečně. Příčina v neplnění výrobního plánu byla především v časté změně výrobního sortimentu.

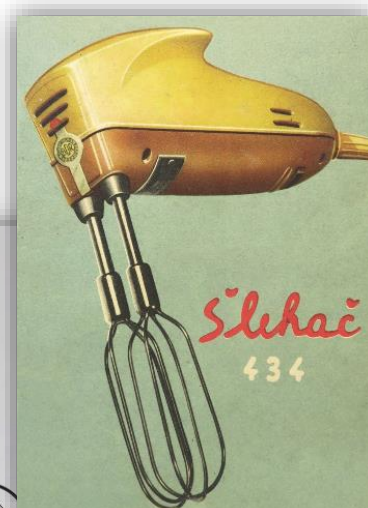
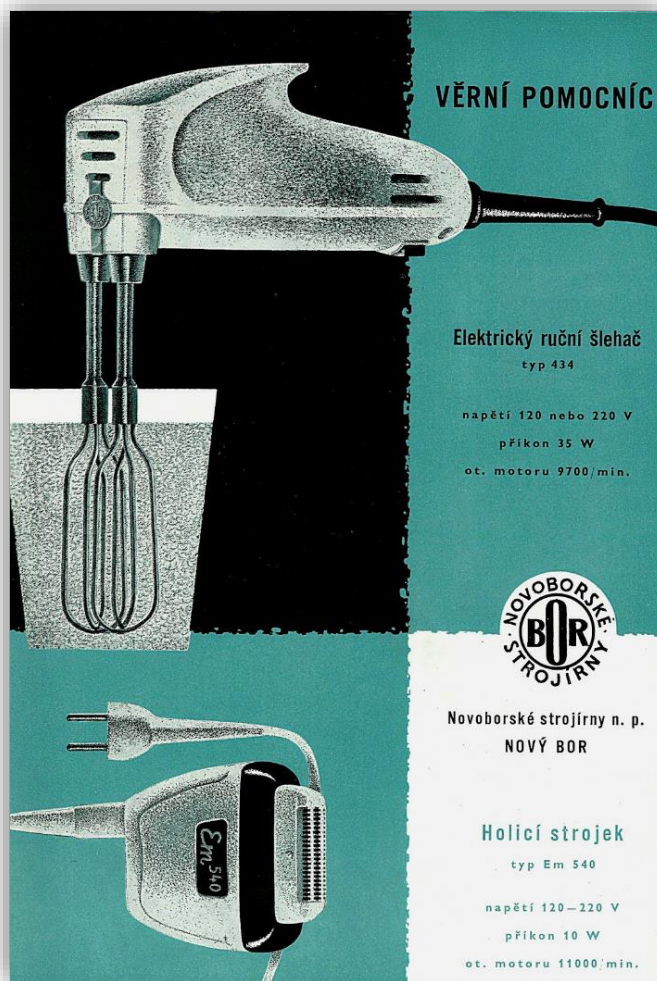
Hospodářské výsledky dosažené v letech 1953-1958 jsou uvedeny v tabulce.

rok	1953	1954	1955	1956	1957	1958
plnění plánu výroby (%)	104,8	75,6	101,5	91,2	81,2	102,3

Největší objem civilní výroby v tomto období zajišťovaly mazací čepy. Celková výroba dosáhla bezmála 15,5 mil. Kčs. Druhým výrobkem v pořadí byly elektrotechnické součástky – trimery, jejichž výroba byla zahájena v roce 1957. Během dvou let se jich vyrobilo v celkové hodnotě 7,4 mil. Kčs. Výroba trimerů probíhala až do roku 1967 a po celé desetiletí byla páteřním výrobkem civilní produkce novoborského provozu. Doplňkovým sortimentem byly patky, kabely, transformátorové skříně, objímky, doladovací kondenzátory a spojovací materiál. Jejich výroba dosáhla do konce roku 1958 hodnoty téměř 4,3 mil. Kčs.

V roce 1957 byl do výroby zaveden nový typ sortimentu, který na celé desetiletí určil budoucí (civilní) tvář podniku. Byly to domácí elektrospotřebiče, jejichž design navrhoval významný československý designér Stanislav Lachman. V roce 1957 byly vyrobeny první kusy **elektrického holicího stroje** s označením **Em-540**. Následující rok byla zahájena výroba **elektrického ručního šlehače typ 434**.

Tyto výrobky byly spolu s dalšími vystaveny na Světové výstavě EXPO 1958 v Bruselu.

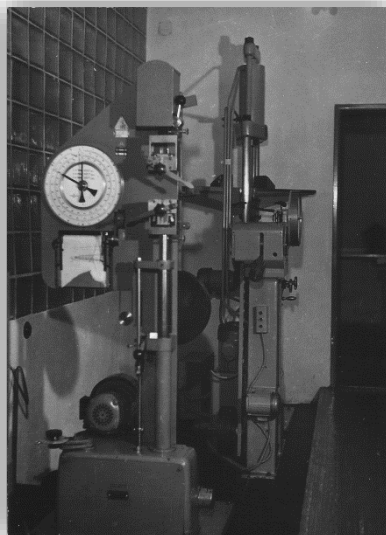
Výstavba objektů a materiálové vybavení některých provozů

Spolu s nárůstem počtu nových zaměstnanců doprovázela podnik výstavba nových objektů, výrobních provozů a nákup nového strojního vybavení. Kromě již uvedené výstavby bytových domů byla v roce 1955 uvedena do provozu nová diesellová elektrárna. V roce 1955 byl zřízen internát pro učňovské středisko, nacházející se naproti podniku (budova Kučera). V letech 1956-1957 byla provedena výstavba dvou skladů a vývojové dílny a zahájena stavba centrální kotelny a nového provozu povrchové úpravy – galvanovny. V prosinci 1958 byla zahájena výstavba haly pro nářadovnu. V roce 1953 byla pro zajišťování dat zřízena strojní početní stanice s děrnoštitkovým systémem značky POWERS. Náklady na nákup nových strojů v letech 1954-1958 jsou uvedeny v tabulce.

rok	1954	1955	1956	1957	1958
investice do nových strojů (v tis. Kčs)	638	876	1201	1947	1323

Ostatní organizace Novoborských strojiren, n. p.

Počátkem roku 1953 byl založen podnikový časopis s názvem Novoborská cesta. První číslo vyšlo v březnu výše uvedeného roku. Prvním redaktorem tohoto měsíčníku byl Alois Toinar. V počátcích byly články plné ideologických prohlášení a informací poplatných své době. V 60. letech se v nich postupně objevují i informace o reorganizacích závodu a jednotlivých plánech a produktech civilní výroby. Z pochopitelných důvodů se neuváděly informace o muniční výrobě. Časopis, který měl i svoji kulturní a sportovní rubriku, vycházel do roku 1965.

Měřicí přístroje

NOVOBORSKÁ CESTA
 ČASOPIS ZÁV. ORG. KČS, ZÁV. SKUP. ŘEM. ČINN. A ŘEM. NÁR. POD. NOVOBORSKÉ STROJÍREN
 10. října 58 Číslo 10 16. 10. 1958 Cena 40 hal.

ZLEPŠIT úroveň členských schůzí
 Proč to trpí?
 Vzorná pracoviště

Zahajujeme RŠŠ
 Jak plníme usnesení XI. sjezdu KSC

V neděli 28. září 1958
v ZK Novoborských strojiren
opět ČAJE

ZK NRS zahajuje pravidelné taneční odpoledne, na kterých bude hrát známý dixieland orchestr ZK NRS, který řídí F. A. Kotýk

V programu:
 Nejnovější jazzová skladby

Zpívali:
 Paola Šindelářová a Luboš Becker

Začátky v 17 hodin
Vstupné: 6 Kčs

Dr. Miloslav Babiš
 Paola Šindelářová
 Luboš Becker
 Jozef Jirák
 Karel Walter
 Milan Jirák
 Marie Durdáková
 Marie Durdáková
 Marie Durdáková

V roce 1953 byl založen Závodní klub pracujících Novoborských strojiren, zabezpečující kulturní a společenské akce ve městě. Kromě taneční a estrádní skupiny měl klub dechový a taneční orchestr a dixieland – jazzový orchestr. Od roku 1956 byli pro zajištění společenských akcí přijímáni placení zaměstnanci Novoborských strojiren. Závodní klub za svoji činnost získal řadu ocenění.

Další zdroje informací:

Eliška Bendová, Hudební život na Českolipsku po roce 1945 – bakalářská práce, Praha 2011

Anna Bajžíková, Obranný priemysel a zbrojenie – fenomén štátneho sektoru (prípady Československa a Českej republiky) – bakalářská práce, Praha 2011

www.vhu.cz, <http://expo58.blogspot.cz>, <http://bydleni.idnes.cz>, <https://cz.pinterest.com>